

Anna ARENT
Politechnika Lubelska
Wydział Zarządzania
Katedra Zarządzania

Anna WALCZYNA
Politechnika Lubelska
Wydział Zarządzania
Katedra Ergonomii

ŚRODOWISKO UCZELNI A POSTAWY PRZEDSIĘBIORCZE STUDENTÓW – WYNIKI BADAŃ PILOTAŻOWYCH

Streszczenie. W artykule zaprezentowano wybraną część wyników badań pilotażowych, dotyczących postaw przedsiębiorczych studentów, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia uczelni w ich kształtowaniu. W badaniach wykorzystany został model uogólnionego procesu przedsiębiorczości, w którym powstanie intencji przedsiębiorczej jest wynikiem oddziaływania zróżnicowanych czynników poprzedzających, w tym środowiska uczelni. Wyniki przeprowadzonego pilotażu pozwoliły na określenie postaw badanej grupy studentów wobec podejmowania działalności gospodarczej, a także wstępną weryfikację założeń o istnieniu związków pomiędzy wybranymi cechami a prezentowanymi intencjami oraz ich determinantami.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, postawy wobec przedsiębiorczości

ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS VS STUDENTS' ENTERPRISING ATTITUDES – RESULTS OF THE PILOT STUDY

Summary. The article contains selected part of the results of the pilot study on students' enterprising attitudes, focused primarily on the importance of higher education institutions in shaping these attitudes. The model of a generalized entrepreneurship process was used in the study. In this model, the emergence of enterprising intent is a result of the impact of varied preceding factors, including the

environment of higher education institutions. The results of the pilotage allowed to determine the attitudes of an analyzed group of students towards undertaking business activities. They also enabled preliminary verification of assumptions on the existence of ties between the selected features and presented intents and their determinants.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurship attitudes

1. Wstęp

Ostatnie lata funkcjonowania polskiej gospodarki wpłynęły negatywnie na rynek pracy, powodując wzrost poziomu bezrobocia, również osób posiadających wyższe wykształcenie¹. Przyczyn tego zjawiska upatruje się także w znacznym wzroście liczby absolwentów szkół wyższych². Sytuacji na rynku pracy nie rozwiązuje możliwość podejmowania własnej działalności gospodarczej, co – jak się wydaje – wynika z istniejących barier rozwoju przedsiębiorczości (m.in.: zbyt wysokich podatków oraz składek na ubezpieczenie społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne, sztywnego prawa pracy czy nieefektywnego systemu stanowienia prawa)³, negatywnego obrazu przedsiębiorcy, jaki funkcjonuje w polskim społeczeństwie (nieuczciwy, wykorzystujący pracowników)⁴, a także wielu innych czynników. Wpływają one na stosunkowo niskie zainteresowanie osób wchodzących na rynek pracy prowadzeniem własnej firmy, chociaż wyniki badań wskazują, że na tle innych krajów unijnych, Polska ma bardzo wysoki odsetek (22%; średnia dla UE – 13%) deklarujących zamiar

---

¹ Na koniec II kwartału 2013 roku 11,5% osób bezrobotnych, zarejestrowanych w urzędach pracy, posiadało wykształcenie wyższe – Bezrobocie rejestrowane I – II kwartał 2013 r. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, s. 18, www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PW_bezrobocie_rejestrowane_2kw_2013.pdf [14.12.2013 r.]. Liczba bezrobotnych osób z wyższym wykształceniem w roku 2012 wyniosła 251 tys. – Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2013. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, s. 253, www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/RS_rocznik_statystyczny_rp_2013.pdf [16.12.2013 r.].

² Tak zwany współczynnik scholaryzacji brutto w latach akademickich 1990/1991-2011/2012 wzrósł z poziomu 12,9% do poziomu 53,1%, zaś w kolejnym roku wyniósł 51,8% – Szkoły wyższe i ich finanse w 2012 r. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, s. 30, www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/E_szkoły_wyzsze_2012.pdf [14.04.2013 r.].

³ Czarna lista barier dla rozwoju przedsiębiorczości 2013. Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych Lewiatan, Warszawa 2013, http://konfederacjalewiatan.pl/wydawnictwa/_files/publikacje/clb_2013_zmiany_.pdf [07.11.2013 r.]. W zestawieniu przygotowywanym przez Bank Światowy, w 2013 roku Polska znalazła się na 45 miejscu pod względem warunków do prowadzenia działalności gospodarczej. Jednak, w wielu szczegółowych zestawieniach, pozycja ta jest znacznie niższa – Doing Business 2014 Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. The World Bank, Washington 2013, p. 217, www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB_14-Full-Report.pdf [28.12.2013 r.].

⁴ Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2011, s. 18, www.parp.gov.pl/files/74/81/469/12554.pdf [27.09.2012 r.]; Poprawa wizerunku przedsiębiorców – Projekt PKPP Lewiatan, s. 1, http://konfederacjalewiatan.pl/wydawnictwa/_files/publikacje/poprawa_wizerunku_przedsiębiorcow_folder.pdf [03.06.2014 r.].

rozpoczęcia działalności gospodarczej w ciągu trzech lat.⁵ Istotnym zagadnieniem staje się wobec tego określenie postaw studentów wobec wskazanej alternatywy pracy najemnej oraz jej determinant. Odnosi się to zwłaszcza do roli uczelni jako elementu najbliższego otoczenia, który ma wpływ na wykształcanie się określonego stosunku do przedsiębiorczości. Identyfikacja czynników związanych ze szkołą wyższą powinna umożliwić wskazanie tych obszarów, w których możliwe jest wprowadzanie zmian sprzyjających pozytywnym intencjom przedsiębiorczym studentów. Chodzi nie tylko o ujęcie w programach kształcenia treści bezpośrednio związanych z podejmowaniem czy prowadzeniem działalności gospodarczej, ale również o tworzenie innych (w tym instytucjonalnych) warunków wspomagających rozwój tego kierunku aktywności zawodowej późniejszych absolwentów. Jest to zagadnienie ważne nie tylko z punktu widzenia uczelni i procesu kształcenia, ale również ze względu na pozostałe elementy mikrootoczenia i makrootoczenia, w którym funkcjonują potencjalni przedsiębiorcy. Tworzenie warunków wspomagających przedsiębiorczość społeczeństwa jest istotnym składnikiem polityki państwa, związanym ze znaczeniem, jakie ma sektor małych i średnich przedsiębiorstw dla rozwoju gospodarczego-społecznego.

2. Założenia do badań

„Postawy wobec przedsiębiorczości i intencje przedsiębiorcze były przedmiotem wielu badań w różnych krajach. W ich ramach weryfikowane były założenia podstawowych konstrukcji teoretycznych intencji przedsiębiorczych (Model Zdarzenia Przedsiębiorczego oraz Teoria Planowego Zachowania)⁶, a także analizowano wybrane czynniki i ich znaczenie z punktu widzenia prezentowania określonych postaw wobec podejmowania działalności gospodarczej. Wśród nich znalazły się między innymi: czynniki środowiskowe o charakterze makro (polityka państwa, warunki społeczno-gospodarcze, pomoc finansowa)⁷, czynniki kulturowe⁸, cechy indywidualne i tradycje przedsiębiorczości.⁹ Intencje przedsiębiorcze były

---

⁵ Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011-2012. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2013, s. 23, <http://badania.parp.gov.pl/files/74/81/626/18670.pdf> [03.03.2014 r.]

⁶ Krueger N.F., Reilly M.D., Carsrud A.L.: Competing models of entrepreneurial intentions. „Journal of Business Venturing”, No. 15, 2000, p. 411-432.

⁷ Sadeghi M., Mohammadi M., Nosrati M., Malekian K.: The Role of Entrepreneurial Environments in University Students Entrepreneurial Intention. „World Applied Programming”, Vol. 3, Iss. 8, August 2013, p. 361-366.

⁸ Gasse Y., Tremblay M.: Entrepreneurial Beliefs and Intentions: A Cross-Cultural Study of University Students in Seven Countries. „International Journal Of Business”, No. 16(4), 2011, p. 303-314; Sieger P., Fueglistaller U., Zellweger T.: Entrepreneurial Intentions and Activities of Students across the World. University of St. Gallen, Swiss 2011.

⁹ Sieger P., Fueglistaller U., Zellweger T.: op.cit.; Kurczewska A.: Przedsiębiorczość jako proces współdziałania sposobności i intencji przedsiębiorczych. PWE, Warszawa 2013.

również analizowane w powiązaniu z procesem wyboru kariery zawodowej¹⁰. Ogólnie można stwierdzić, że głównym zamierzeniem przywołanych badań było przede wszystkim lepsze poznanie procesu przedsiębiorczości, realizowane w wieloaspektowym ujęciu, z uwzględnieniem dotychczasowych dokonań zarówno ekonomii, zarządzania, jak i socjologii czy psychologii. Jednym z dążeń badaczy było również określenie znaczenia czynnika „edukacja” (w tym programów kształcenia)¹¹ dla procesu przedsiębiorczości, a zwłaszcza wykształcania się intencji przedsiębiorczej, rozumianej jako „przekonanie o chęci założenia firmy i świadome planowanie działań z tym związanych (...)”¹². Intencja ta stanowi jeden z elementów uogólnionego procesu przedsiębiorczości, składającego się z trzech podstawowych składników. Należą do nich: czynniki poprzedzające, intencje oraz działania przedsiębiorcze.¹³ Do pierwszej grupy zalicza się potrzeby, wartości, chęci, przekonania oraz zwyczaje danej osoby.¹⁴ Z kolei, działania przedsiębiorcze obejmują konkretne decyzje i czynności, których efektem jest powstanie nowego podmiotu gospodarczego (przygotowanie koncepcyjne działalności, jej organizacja, rejestracja i pierwszy okres funkcjonowania). Elementem łączącym i warunkiem realizacji działań przedsiębiorczych jest wykształcenie się intencji przedsiębiorczej.

Trzeba zauważyć, że wielość czynników poprzedzających powoduje, że możliwe jest tworzenie różnorodnych modeli, stanowiących podstawę do badania omawianych zagadnień. Do najczęściej przywoływanych należą: Teoria Planowanego Zachowania I. Ajzena oraz Model Zdarzenia Przedsiębiorczego A. Shapero i L. Sokola. Stanowią one punkt wyjścia do szczegółowej analizy i oceny wybranych aspektów procesu i/lub wybranych czynników, których działanie powoduje prezentowanie określonych postaw, przekształcających się w powstanie (lub nie) intencji przedsiębiorczej, a następnie – podejmowanie (lub nie) działań przedsiębiorczych.¹⁵ Zazwyczaj przyjmowane i weryfikowane jest założenie, że im bardziej

¹⁰ Hirschi A.: Career decision making, stability and actualization of career intentions: The case of entrepreneurial intentions. „Journal of Career Assessment”, Vol. 21 No. 4, November 2013, p. 555-571, <http://jca.sagepub.com/content/21/4/555.full.pdf+html> [03.01.2014].

¹¹ Mueller S.: Increasing entrepreneurial intention: effective entrepreneurship course characteristics. „International Journal Entrepreneurship and Small Business”, Vol. 13, No. 1, 2011, p. 55-74; Mwakujonga J., Bwana K.M.: Specializing in Entrepreneurship Field of Study on Entrepreneurial Intentions of University Students. „Journal of Education and Practice”, Vol. 4, No. 9, 2013, p. 116-127; Solesvik M.Z.: Entrepreneurial motivations and intentions: investigating the role of education major. „Education + Training”, Vol. 55, Iss. 3, 2013, p. 253-271.

¹² Kurczewska A.: Problemy pomiaru intencji przedsiębiorczych. „E-mentor”, Nr 4(36), 2010, www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/36/id/768 [05.06.2013].

¹³ Kurczewska A.: op.cit., s. 135.

¹⁴ Ibidem, s. 134.

¹⁵ Oprócz przywołanych wcześniej pozycji również: Guzman-Alfonso C., Guzman-Cuevas J.: Entrepreneurial intention models as applied to Latin America. „Journal of Organizational Change Management”, Vol. 25, No. 5, 2012, p. 721-735; Kurczewska A.: op.cit., s. 136 i dalsze; Lorz M.: The Impact of Entrepreneurship Education on Entrepreneurial Intention – Dissertation of Doctor’s Degree. Bamberg 2011, p. 23-30, <http://edudoc.ch/record/107284/files/zu13059.pdf> [17.04.2013]; Schwarz E.J., Wdowiak M.A., Almer-Jarz D.A., Breitenacker R.J.: The effects of attitudes and perceived environment conditions on students’ entrepreneurial intent. An Austrian perspective. „Education + Training”, Vol. 51, No. 4, 2009, p. 276-278.

jest pozytywna ocena wyodrębnionych determinant intencji, tym ona sama ma silniejszy charakter, co przekłada się następnie na realizowanie kolejnych etapów związanych z założeniem własnej firmy.

W analizie związków zachodzących pomiędzy determinantami a intencjami brane są pod uwagę zarówno cechy indywidualne potencjalnego przedsiębiorcy, jak również czynniki związane z makro- i mikrootoczeniem. Do pierwszej grupy zalicza się zazwyczaj płeć, wiek, poziom dochodów, doświadczenie zawodowe, cechy osobowościowe i inne wyróżniki.¹⁶ Wydaje się, że dla oceny postaw studentów, szczególnie polskich, istotne znaczenie może mieć także miejsce zamieszkania oraz plany z nim związane. Mają one związek z charakterystyką rynku pracy, a więc możliwościami uzyskania zatrudnienia, co potencjalnie może wpływać na intencję przedsiębiorczą. Za ważne cechy uznać można również poziom i formę studiów, co wiąże się również z aktywnością i doświadczeniami zawodowymi, które mogą oddziaływać na ocenę poszczególnych determinant intencji przedsiębiorczej. Do tej grupy zaliczyć można również tradycje rodzinne w zakresie przedsiębiorczości. Z jednej strony, pozwalają one na nabycie doświadczenia praktycznego, z drugiej jednak – możliwość zatrudnienia w firmie rodzinnej lub jej przejęcia, co z kolei może mieć negatywny wpływ na stosunek do podejmowania własnej działalności gospodarczej.

Druga z wymienionych grup czynników ma charakter zewnętrzny. Otoczenie to ma zróżnicowany charakter (mikro-, makro-) i oddziaływanie (wspomagające, utrudniające), tworzą je zaś ogólne warunki polityczne, prawne czy ekonomiczne, ale również warunki lokalne, w których funkcjonuje potencjalny przedsiębiorca. W sposób bezpośredni lub pośredni wpływają one zarówno na cechy i czynniki indywidualne, a więc – intencję przedsiębiorczą, jak też na jej przekształcenie w konkretne działanie – podjęcie (lub nie) decyzji o założeniu firmy. Pozytywna ocena szeroko rozumianego otoczenia powinna wzmacniać intencję przedsiębiorczą, a później oddziaływać jako bodziec/zdarzenie pobudzające, który stanowi bezpośrednią motywację do podjęcia działalności gospodarczej. Negatywna opinia o warunkach zewnętrznych może osłabiać lub blokować powstanie intencji, a także powodować rezygnację z działań przedsiębiorczych. Jej wyrazem jest odczuwanie barier, a tym samym obaw związanych z podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.

Jednym z elementów bliskiego otoczenia, ważnym z punktu widzenia oceny postaw studentów, jest szkoła wyższa. Jej oddziaływanie jest wielokierunkowe. Poziom wykształcenia, a więc studiowany lub ukończony kierunek studiów określonego stopnia, wpływa na czynniki indywidualne, kształtując postawy ogólne, jak również stosunek do przedsiębiorczości. Wpływ ten jest wynikiem nie tylko uzyskiwanych kompetencji zawodowych,

---

¹⁶ Do czynników indywidualnych, które mogą wyjaśniać postawy i zachowania przedsiębiorcze, zalicza się również m.in. czynniki kulturowe, tradycje, religię, normy etyczne czy wyznawane wartości – Duraj J., Papiernik-Wojdera M: *Przedsiębiorczość i innowacyjność*. Difin, Warszawa 2010, s. 58-59.

ale również zakładanych efektów o charakterze bardziej uniwersalnym, odnoszących się do wiedzy i umiejętności, a zwłaszcza – kompetencji społecznych. Chodzi, między innymi, o umiejętność działania w sposób kreatywny, innowacyjność czy umiejętność pracy w grupie oraz pełnienia w niej różnych ról. Jednocześnie, uczelnie poprzez promowanie określonych zachowań (na przykład aktywności studentów) lub tworzenie instytucji wspomagających (na przykład inkubatorów przedsiębiorczości) mogą bezpośrednio generować pozytywne warunki do rozwoju indywidualnej przedsiębiorczości swoich studentów. Znajomość tego typu inicjatyw powinna pozytywnie wpływać z jednej strony na postawy, z drugiej zaś – bezpośrednio na intencje przedsiębiorcze.

3. Wyniki badań pilotażowych

Opisane zagadnienia stały się przedmiotem pilotażowych badań ankietowych przeprowadzonych w roku akademickim 2012/2013 na Politechnice Lubelskiej. Za ich główny cel przyjęto bezpośrednią identyfikację stosunku do podjęcia własnej działalności gospodarczej, a także wstępną weryfikację opisanych zależności.

Badanie przeprowadzono w grupie 165 studentów ostatniego semestru dwóch wybranych kierunków studiów: Zarządzania oraz Zarządzania i Inżynierii Produkcji. Dobór grupy był celowy. Przyjęto bowiem założenie, że w przypadku obu wymienionych kierunków, programy kształcenia w największym zakresie obejmują treści, umożliwiające nabycie kompetencji przydatnych przy prowadzeniu własnej działalności gospodarczej. Z tego też powodu studenci obu kierunków powinni prezentować bardziej pozytywną postawę wobec przedsiębiorczości, traktując tym samym założenie własnej firmy jako potencjalną alternatywę zatrudnienia. Przyjęcie założenia o wpływie doświadczeń zawodowych na prezentowaną postawę spowodowało przeprowadzenie badań wśród studentów dwóch różnych stopni (studia pierwszego i drugiego stopnia) oraz form studiów (stacjonarnych i nie-stacjonarnych).

Do weryfikacji przyjętych założeń został wykorzystany model czynników wpływających na intencję przedsiębiorczą, który posłużył do identyfikacji i oceny postaw studentów austriackich.¹⁷ Jego zastosowanie wynikało z syntetycznego ujęcia czynników wpływających na powstanie intencji przedsiębiorczej, w tym środowiska uczelni, co odpowiadało przyjętemu celowi badań pilotażowych. Do opisanego modelu (tym samym kwestionariusza ankietowego) wprowadzono zmianę, polegającą na rozszerzeniu zestawu cech indywidualnych. Oprócz podstawowych, tzn. wieku, płci i kierunku studiów, przyjęto również omówione wcześniej: poziom i formę studiów, tradycje rodzinne w zakresie przedsię-

¹⁷ Schwarz E.J., Wdowiak M.A., Almer-Jarz D.A., Breitenecker R.J.: op.cit, s. 276-278.

biorczości, a także rodzaje aktywności wykonywanych podczas studiów. W kwestionariuszu ujęto również pytania, dotyczące miejsca zamieszkania i przyszłych planów z nim związanych oraz aktualnego statusu zatrudnienia. Dobór wskazanych cech respondentów wynikał z przyjętego założenia, że mogą mieć one wpływ na intencję i działania przedsiębiorcze, określone poprzez bezpośredni zamiar podejmowania działalności gospodarczej, a także na ocenę przyjętych w modelu czynników. Oprócz wymienionych, dokonano również zmiany sposobu pomiaru zamiaru podjęcia działalności gospodarczej przez respondentów i deklarowanego terminu jego realizacji. Do analizy uzyskanych wyników zastosowano również inne metody statystyczne, odpowiadające przyjętym celom pilotażu.

Struktura badanej grupy pilotażowej z punktu widzenia przyjętych cech została przedstawiona w poniższych tabelach 1 i 2.

Tabela 1

Struktura grupy pilotażowej według kryterium płci, wieku, poziomu, formy i kierunku studiów

Lp.	Cecha	Kategoria cechy	Liczba respondentów	Struktura
1	Płeć	Kobieta	102	61,8%
		Mężczyzna	63	38,2%
		Ogółem	165	100%
2	Wiek	22 lata i poniżej	82	49,7%
		23-25 lat	41	24,8%
		26 lat i powyżej	41	24,8%
		Ogółem	164 ¹⁸	100%
3	Tradycje rodzinne w prowadzeniu działalności gospodarczej	Tak	107	64,8%
		Nie	57	34,5%
		Ogółem	164	100%
4	Poziom studiów	Studia I stopnia	107	64,8%
		Studia II stopnia	58	35,2%
		Ogółem	165	100%
5	Forma studiów	Studia stacjonarne	98	59,4%
		Studia niestacjonarne	67	40,6%
		Ogółem	165	100%
6	Kierunek studiów	Zarządzanie	58	35,2%
		Zarządzanie i Inżynieria Produkcji	107	64,8%
		Ogółem	165	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

¹⁸ Jeden z respondentów nie udzielił odpowiedzi na pytanie o wiek.

Tabela 2

Struktura grupy pilotażowej według kryterium miejsca zamieszkania, planów po studiach, aktywności wykonywanej podczas studiów oraz obecnego statusu zatrudnienia

Lp.	Cecha	Kategoria cechy	Liczba respondentów	Struktura
1	Miejsce pochodzenia	Wieś	59	35,8%
		Miasto do 20 000	23	13,9%
		Miasto do 50 000	28	17,0%
		Miasto do 200 000	13	7,9%
		Miasto powyżej 200 000	42	25,5%
		Ogółem	165	100,0%
2	Aktywność wykonywana podczas studiów ¹⁹	Okazjonalne prace w kraju	86	52,1%
		Okazjonalne prace za granicą	33	20,0%
		Prowadzenie własnej działalności gospodarczej	14	8,5%
		Praca w rodzinnej firmie	34	20,6%
		Wolontariat	23	13,9%
		Praktyki studenckie w Polsce	71	43,0%
		Praktyki studenckie za granicą (w tym w ramach takich programów, jak np. Erasmus)	2	1,2%
		Regularna praca podczas studiów – etat (w tym niepełny), umowa zlecenie, umowa o dzieło	69	41,8%
3	Obecny status zatrudnienia ²⁰	Zatrudnienie na podstawie umowy o pracę	47	28,5%
		Zatrudnienie na podstawie umowy cywilnoprawnej (umowa zlecenie, umowa o dzieło)	17	10,3%
		Brak zatrudnienia	92	55,8%
		Prowadzenie własnej działalności gospodarczej	12	7,3%
4	Zamierzenia po ukończeniu studiów	Powrót do miejscowości pochodzenia	27	16,4%
		Pozostanie w miejscu studiowania	34	20,6%
		Wyjazd poza miejsce studiowania, ale w obrębie województwa lubelskiego	6	3,6%
		Wyjazd poza miejsce studiowania, w obrębie granic Polski	35	21,2%
		Wyjazd poza miejsce studiowania, poza granicę Polski	10	6,1%
		Jeszcze nie wiem	53	32,1%
		Ogółem	165	100,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Bezpośrednia identyfikacja stosunku do własnej działalności gospodarczej została dokonana na podstawie określenia zamiaru jej podjęcia, ze wskazaniem ewentualnego terminu założenia własnej firmy (tabela 3).

¹⁹ Ankietowani mieli możliwość wyboru więcej niż jedna odpowiedź.

²⁰ Ankietowani mieli możliwość wyboru więcej niż jedna odpowiedź.

Tabela 3

Struktura odpowiedzi na pytanie o zamiar podjęcia działalności gospodarczej

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba respondentów	% respondentów
1	Zamierzam podjąć działalność gospodarczą	43	26,1%
2	Nie zamierzam podjąć działalności gospodarczej	122	73,9%
3	Ogółem	165	100,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Otrzymane wyniki wskazują, że ponad ¼ respondentów wyraziła zamiar podjęcia działalności gospodarczej²¹, przy czym dominującym terminem jego realizacji był okres studiów lub tuż po ich zakończeniu. W grupie tej znalazły się również osoby, które są już przedsiębiorcami.

Porównując uzyskane wyniki z cytowanymi na wstępie badaniami,²² można stwierdzić, że w przypadku badanej grupy respondentów zainteresowanie założeniem własnej firmy jest wyższe niż przeciętne w Polsce, zaś deklarowany okres realizacji – szybszy (krótszy niż trzy lata).

Z punktu widzenia przyjętych cech, grupa wyrażająca zamiar podjęcia działalności to przede wszystkim osoby do 25 roku życia, respondenci pochodzący ze wsi lub miast powyżej 200 tys. mieszkańców, ankietowani mający tradycje rodzinne w prowadzeniu firmy, studenci przejawiający różne rodzaje aktywności podczas studiów (poza praktykami studenckimi), a także osoby bez zatrudnienia w chwili przeprowadzania badania.

Zawarte w tabeli dane wskazują, że prawie ¾ ankietowanych studentów nie zamierza zakładać własnej firmy. Jak można przypuszczać, uzyskane wyniki mają związek ze strukturą grupy pilotażowej według kryterium poziomu studiów (pierwszy, drugi stopień) i chęcią kontynuacji kształcenia. Do potencjalnych przyczyn braku zainteresowania analizowaną formą aktywności zawodowej zaliczyć można również tradycje rodzinne oraz aktualny status zatrudnienia. Jednak badanie związków²³ pomiędzy wskazanymi cechami a zamiarem podjęcia działalności gospodarczej nie w pełni potwierdziło ich istnienie w przypadku analizowanej grupy respondentów. Występowanie wyraźnych zależności stwierdzono jedynie w przypadku płci ($\chi^2 = 7,660014$, $p = 0,00565$), wieku ($\chi^2 = 14,15260$, $p = 0,00084$),

²¹ W oryginalnych badaniach, które posłużyły jako punkt wyjścia do przygotowania i przeprowadzenia pilotażu, zamiar podjęcia działalności gospodarczej wraz z określeniem jego terminu był mierzony z wykorzystaniem 5-stopniowej skali Likerta (zamiar: 1 – całkowicie niezainteresowany, 5 – bardzo zainteresowany oraz termin: 1 – mało prawdopodobne 5 – bardzo prawdopodobne). Z opublikowanych danych wynika, że zainteresowanie podjęciem działalności gospodarczej wśród studentów austriackich zostało ocenione na średnim poziomie 3,29. Z kolei, średni wskaźnik dla założenia firmy w ciągu najbliższych dwóch lat kształtował się na poziomie 1,63, zaś w ciągu pięciu lat – 2,45 - Schwarz E.J., Wdowiak M.A., Almer-Jarz D.A., Breitenecker R.J., op.cit, p. 280.

²² Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011-2012, op. cit., s. 23.

²³ Badanie przeprowadzono z wykorzystaniem Testu χ^2 i poziomu istotności $p < 0,05$. Ze względu na liczebności w poszczególnych grupach, część analiz była przeprowadzana z wykorzystaniem poprawki Yatesa.

poziomu i kierunku studiów ($\chi^2 = 10,89211$, $p = 0,00097$)²⁴. W pozostałych przypadkach nie stwierdzono istnienia istotnych statystycznie związków pomiędzy badanymi zmiennymi.

Z punktu widzenia przyjętych celów badania, istotne znaczenie miała ocena czynników wpływających na intencję przedsiębiorczą studentów, które zostały określone w przyjętym modelu. Jej syntetyczne wyniki zostały przedstawione w tabeli 4.

Tabela 4

Średnia ocena czynników wpływających na intencję przedsiębiorczą badanych respondentów

Wyszczególnienie	Liczba ważnych odpowiedzi	Średnia	Mediana	Odchylenie standardowe
Środowisko uczelni	165	2,87	3,00	0,86
Wsparcie otoczenia	165	3,70	4,00	0,87
Bariery otoczenia	165	3,16	3,00	0,65
Postawa wobec rywalizacji	165	3,26	3,50	0,88
Postawa wobec pieniędzy	165	3,29	3,50	0,86
Postawa wobec zmiany	165	3,07	3,00	0,58
Postawa wobec przedsiębiorczości	165	2,93	3,00	0,78

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Analiza uzyskanych danych wskazuje, że spośród przyjętych w modelu determinant intencji przedsiębiorczej najniżej oceniane jest środowisko szkoły wyższej, w której studiują badani respondenci. W aspekcie przyjętego kontekstu badań ocena ta może sugerować, że w opinii studentów uczelnia w niskim stopniu sprzyja kształtowaniu postaw przedsiębiorczych. Jednocześnie wsparcie pozostałych elementów otoczenia zostało ocenione najwyżej. Ocenę tę należy zinterpretować negatywnie, bowiem dotyczyła ona trudności w pozyskiwaniu zewnętrznego kapitału do finansowania działalności gospodarczej. Uwzględniając w ogólnej ocenie grupy czynników zewnętrznych opinię na temat barier otoczenia, można stwierdzić, że w badanej grupie respondentów kształtuje się ona na niskim poziomie.

Nieco wyższa opinia dotyczy czynników wewnętrznych. Z uwzględnionych komponentów najniższą ocenę uzyskała postawa wobec przedsiębiorczości, co może świadczyć o stosunkowo zachowawczym podejściu do własnej aktywności zawodowej i unikaniu ryzyka z tym związanego.

Na uwagę zasługuje przy tym zróżnicowanie ocen według przyjętych cech osób badanych (tabela 5, tabela 6).

²⁴ Również w przypadku badań austriackich, analiza uzyskanych wyników potwierdziła istnienie różnic w ocenie zamiaru podjęcia działalności dla kryterium płci i kierunku studiów – Schwarz E.J., Wdowiak M.A., Almer-Jarz D.A., Breitenecker R.J.: op.cit, p. 279.

Tabela 5
Średnia ocena czynników wpływających na intencję przedsiębiorczą badanych respondentów według kryterium kierunku, poziomu i formy studiów²⁵

Lp.	Wyszczególnienie	Środowisko uczelni	Wsparcie otoczenia	Bariera otoczenia	Postawa wobec rywalizacji	Postawa wobec pieniędzy	Postawa wobec zmiany	Postawa wobec przedsiębiorczości
1	Kierunek studiów							
-	Zarządzanie - średnia	3,57	3,89	3,17	3,19	3,20	3,23	2,96
-	Zarządzanie i Inżynieria Produkcji - średnia	2,50	3,60	3,16	3,30	3,34	2,99	2,91
-	t	9,46	2,07	0,03	-0,79	-0,98	2,67	0,36
-	p (p < 0,05)	0,000	0,040	0,977	0,428	0,329	0,008	0,720
2	Poziom studiów							
-	Studia I stopnia - średnia	2,50	3,60	3,16	3,30	3,34	2,99	2,91
-	Studia II stopnia - średnia	3,57	3,89	3,17	3,19	3,20	3,23	2,96
-	t	9,46	2,07	0,03	-0,79	-0,98	2,67	0,36
-	p (p < 0,05)	0,000	0,040	0,977	0,428	0,329	0,008	0,720
3	Forma studiów							
-	Studia stacjonarne - średnia	2,69	3,58	3,12	3,27	3,34	3,08	3,06
-	Studia niestacjonarne - średnia	3,15	3,88	3,23	3,25	3,21	3,07	2,73
-	t	3,50	2,24	1,13	-0,12	-0,97	-0,10	-2,72
-	p (p < 0,05)	0,001	0,027	0,261	0,905	0,334	0,919	0,007

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Przy przeprowadzanej analizie istotne statystycznie różnice pomiędzy średnimi ocenami poszczególnych czynników znaleziono również dla kryterium miejsca zamieszkania, planów po studiach, aktywności wykonywanej podczas studiów i obecnego statusu zatrudnienia.

Z przedstawionych danych wynika, że istnieje wyraźna rozbieżność pomiędzy średnimi ocenami środowiska uczelni we wszystkich wskazanych w tabelach kryteriach. Oznacza to, że czynnik ten mniej pozytywnie wpływa na intencję przedsiębiorczą w przypadku studentów kierunku Zarządzanie i Inżynieria Produkcji, osób studiujących na studiach I stopnia, studentów studiów niestacjonarnych oraz respondentów, którzy nie zamierzają podjąć działalności gospodarczej. Wskazane rozbieżności zdają się być efektem pewnej specyfiki kształcenia na poszczególnych kierunkach studiów (w tym rodzaju treści i metod kształcenia), posiadanego

²⁵ Do stwierdzenia istotności różnic pomiędzy średnimi dla poszczególnych grup według wskazanych cech wykorzystano Test t Studenta.

doświadczenia zawodowego, wynikającego z dotychczas i aktualnie podejmowanych aktywności, ale także oceny dokonywanej z perspektywy przyszłych planów życiowych, a więc również pewnych oczekiwań wobec kształtowania się i sposobu oddziaływania bliższego i dalszego otoczenia.

Tabela 6
Średnia ocena czynników wpływających na intencję przedsiębiorczą badanych respondentów według kryterium zamiaru podjęcia działalności gospodarczej

Lp.	Wyszczególnienie	Środowisko uczelni	Wsparcie otoczenia	Bariery otoczenia	Postawa wobec rywalizacji	Postawa wobec pieniędzy	Postawa wobec zmiany	Postawa wobec przedsiębiorczości
1	Zamierzam podjąć działalność gospodarczą							
-	Średnia	3,19	3,77	3,19	3,30	3,45	3,05	3,21
-	Odchylenie standardowe	0,879	0,812	0,746	0,887	0,808	0,644	0,709
2	Nie zamierzam podjąć działalności gospodarczej							
-	Średnia	2,76	3,68	3,16	3,25	3,23	3,08	2,83
-	Odchylenie standardowe	0,830	0,888	0,619	0,880	0,879	0,554	0,781
3	t	2,87	0,59	0,25	0,33	1,47	-0,35	2,82
4	p (p < 0,05)	0,005	0,555	0,803	0,738	0,145	0,730	0,005

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Tabela 7
Średnia ocena komponentów czynnika „Środowisko uczelni”

Wyszczególnienie	Komponent oceny czynnika „Środowisko uczelni”	Liczba ważnych odpowiedzi	Średnia	Mediana	Odchylenie standardowe
W mojej uczelni studenci są aktywnie zachęceni do podjęcia działalności gospodarczej.	Komponent 1 – „Zachęta”	165	2,81	3,00	1,16
Zajęcia zapewniają studentom wiedzę wymaganą do podjęcia działalności gospodarczej.	Komponent 2 – „Wiedza”	164	3,02	3,00	1,12
W uczelni istnieje dobrze funkcjonująca infrastruktura w celu wspierania podejmowania działalności gospodarczej.	Komponent 3 – „Infrastruktura”	164	2,73	3,00	0,87
Kreatywna atmosfera na zajęciach inspiruje studentów do rozwijania idei nowych przedsięwzięć (w tym podejmowania działalności gospodarczej).	Komponent 4 – „Kreatywność”	165	2,94	3,00	1,02

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Na uwagę zasługują przy tym oceny poszczególnych składników czynnika „Środowisko uczelni” (tabela 7). Dla całej grupy respondentów jedynie element „Wiedza” uzyskał nieco wyższą średnią, co jest związane z kierunkami studiów osób uczestniczących w badaniu

pilotażowym. W obu przypadkach, jak zauważono wcześniej, w programach kształcenia zawarte są treści, które mogą być przydatne przy prowadzeniu własnej działalności gospodarczej. Ich zakres jest jednak zróżnicowany, co powoduje istotną rozbieżność w ocenie tego elementu wśród studentów obu kierunku studiów (tabela 8).

Tabela 8

Średnia ocena elementów czynnika „Środowisko uczelni” według kryterium kierunku, poziomu i formy studiów²⁶

Lp.	Wyszczególnienie	Komponent 1 – „Zachęta”	Komponent 2 – „Wiedza”	Komponent 3 – „Infrastruktura”	Komponent 4 – „Kreatywność”
1	Kierunek studiów				
-	Zarządzanie - średnia	3,66	3,90	3,16	3,57
-	Zarządzanie i Inżynieria Produkcji - średnia	2,36	2,54	2,49	2,60
-	t	8,16	9,09	4,98	6,52
-	p (p < 0,05)	0,000	0,000	0,000	0,000
2	Poziom studiów				
-	Studia I stopnia - średnia	2,36	2,54	2,49	2,60
-	Studia II stopnia - średnia	3,66	3,90	3,16	3,57
-	t	8,16	9,09	4,98	6,52
-	p (p < 0,05)	0,000	0,000	0,000	0,000
3	Forma studiów				
-	Studia stacjonarne - średnia	2,60	2,73	2,68	2,72
-	Studia niestacjonarne - średnia	3,12	3,43	2,79	3,25
-	t	2,89	4,12	0,80	3,37
-	p (p < 0,05)	0,004	0,000	0,427	0,001

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Stosunkowo niższa ocena pozostałych składników czynnika „Środowisko uczelni” świadczyć może o stosowanych metodach kształcenia (komponent „Kreatywność”) oraz systemie informacji na temat podejmowania działalności gospodarczej jako alternatywy aktywności zawodowej (komponenty: „Zachęta” oraz „Infrastruktura”). Ważne wydają się przy tym nie tylko działania uczelni w tym zakresie, ale również zainteresowanie ze strony studentów.

Przeprowadzona analiza badanych składników środowiska uczelni wykazała istnienie istotnych statystycznie różnic w ocenie, szczególnie dla kierunku, poziomu i formy studiów. Mniejsze rozbieżności dotyczyły takich kryteriów, jak: zamiar podjęcia działalności gospodarczej, miejsce zamieszkania, plany po studiach, a także aktywności zawodowe

²⁶ Do stwierdzenia istotności różnic pomiędzy średnimi dla poszczególnych grup według wskazanych cech wykorzystano Test t Studenta.

wykonywane podczas studiów oraz obecny status zatrudnienia. Podobnie jak w przypadku ogólnej oceny czynników wpływających na intencję przedsiębiorczą, nie znaleziono istotnych różnic dla kryterium płci oraz tradycji przedsiębiorczości.

Przedstawione dane wyraźnie wskazują na wyższą średnią ocenę poszczególnych komponentów w przypadku studentów kierunku Zarządzanie, osób studiujących na studiach magisterskich oraz studiach niestacjonarnych. Potwierdza to wnioski wyciągnięte przy analizie ocen determinant intencji przedsiębiorczej. Znaczący wpływ na występującą rozbieżność ma z jednej strony – specyfika kierunku studiów, z drugiej zaś – posiadane doświadczenia zawodowe zarówno przeszłe, jak i obecne. Pozwalają one na przyjęcie określonego punktu odniesienia w dokonywanej ocenie – praktyki gospodarczej i związanych z nią problemów.

Z punktu widzenia kryterium zamiaru prowadzenia działalności gospodarczej (tabela 9), rozbieżność ocen dotyczy tylko dwóch składników. Prawdopodobną przyczyną jest poszukiwanie informacji na temat możliwości założenia firmy oraz środków pomocowych oferowanych przez otoczenie, w tym szkołę wyższą. Z tego powodu ocena dokonana przez tę grupę respondentów jest wyższa niż w przypadku osób, które nie są zainteresowane taką formą aktywności zawodowej.

Tabela 9

Średnia ocena elementów czynnika „Środowisko uczelni” według kryterium zamiaru podjęcia działalności gospodarczej

Lp.	Wyszczególnienie	Komponent 1 – „Zachęta”	Komponent 2 – „Wiedza”	Komponent 3 – „Infrastruktura”	Komponent 4 – „Kreatywność”
1	Zamierzam podjąć działalność gospodarczą				
-	Średnia	3,19	3,30	3,12	3,16
-	Odchylenie standardowe	1,30	1,19	0,93	0,95
2	Nie zamierzam podjąć działalności gospodarczej				
-	Średnia	2,68	2,92	2,59	2,86
-	Odchylenie standardowe	1,08	1,08	0,81	1,04
3	t	2,51	1,95	3,53	1,68
4	p (p < 0,05)	0,013	0,053	0,001	0,096

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

4. Podsumowanie

Przedstawione wyniki pilotażu należy traktować z ostrożnością, ze względu na charakter przeprowadzonych badań. Na podstawie uzyskanych danych można stwierdzić, że część wstępnie przyjętych założeń została potwierdzona dla wybranej grupy respondentów.

Wyniki pilotażu wskazały, że ocena czynnika „Środowisko uczelni” jest najniższa ze wszystkich elementów wykorzystanego modelu. Oznacza to, że ma on najslabszy wpływ na intencje przedsiębiorcze w badanej grupie studentów. W obszarze tym istnieją więc potencjalne możliwości podejmowania działań, które pozwoliłyby na zmianę jego oddziaływania na zamiar podjęcia działalności gospodarczej. Dotyczy to każdego z wyróżnionych składników. Ze względu na wykazane rozbieżności w ocenach według przyjętych cech, rodzaj podejmowanych działań i/lub ich intensywność mogą być dostosowane do określonych potrzeb. Na przykład, niska ocena komponentu „Wiedza” sugerować może konieczność uwzględnienia w programach kształcenia treści związanych z szeroko rozumianą przedsiębiorczością lub uzupełnienie oferty kształcenia o studia podyplomowe, kursy i szkolenia z tego zakresu. W odniesieniu do składnika „Kreatywność” takimi działaniami mogą być zmiany metod kształcenia, zaś w pozostałych przypadkach – tworzenie klimatu sprzyjającego zmianie postawy wobec własnej działalności gospodarczej oraz instytucjonalnych form wsparcia.

Analizując wyniki przywoływanych badań nad intencjami przedsiębiorczymi, warto podkreślić, że potwierdziły one istnienie zależności pomiędzy pozytywnym postrzeganiem działań uczelni w zakresie wspierania przedsiębiorczości a chęcią rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej.²⁷ Inny sposób przeprowadzenia analizy i prezentacji jej wyników uniemożliwia jednak dokonanie porównania na poziomie poszczególnych składników czynnika „środowisko uczelni”. Z kolei, w kontekście komponentów „wiedza” i „kreatywność” warto zauważyć, że istnieje zależność pomiędzy poziomem intencji a kształceniem w zakresie przedsiębiorczości (rodzaj przekazywanej wiedzy, stosowane metody kształcenia).²⁸ Potwierdza to możliwość podejmowania konkretnych działań przez uczelnie w zakresie wykształcania i wzmocnienia zamiaru podejmowania działalności gospodarczej przez studentów.

Przeprowadzone badania, ze względu na swój charakter nie pozwalają na wyciągnięcie uogólniających wniosków. Na podstawie uzyskanych wyników zasadne wydaje się ich pogłębienie. Umożliwić to powinno ostateczną weryfikację zarysowanych zależności, a także sformułowanie praktycznych wniosków w postaci działań, których realizacja pozwoliłaby na wzrost pozytywnego oddziaływania szkoły wyższej na kształtowanie intencji przedsiębiorczych studentów.

---

²⁷ Schwarz E.J., Wdowiak M.A., Almer-Jarz D.A., Breitenecker R.J.: op.cit, p. 285-287.

²⁸ Mueller S.: op.cit.; Mwakujonga J., Bwana K.M.: op.cit.; Solesvik M.Z.: op.cit.

Bibliografia

1. Duraj J., Papiernik-Wojdera M.: *Przedsiębiorczość i innowacyjność*. Difin, Warszawa 2010.
2. Gasse Y., Tremblay M.: Entrepreneurial Beliefs and Intentions: A Cross-Cultural Study of University Students in Seven Countries. „International Journal of Business”, No. 16(4), 2011.
3. Guzmán-Alfonso C., Guzmán-Cuevas J.: Entrepreneurial intention models as applied to Latin America. „Journal of Organizational Change Management”, Vol. 25, No. 5, 2012.
4. Krueger N.F., Reilly M.D., Carsrud A.L.: Competing models of entrepreneurial intentions, „Journal of Business Venturing”, No. 15, 2000.
5. Kurczewska A.: *Przedsiębiorczość jako proces współoddziaływania sposobności i intencji przedsiębiorczych*. PWE, Warszawa 2013.
6. Mueller S.: Increasing entrepreneurial intention: effective entrepreneurship course characteristics. „International Journal Entrepreneurship and Small Business”, Vol. 13, No. 1, 2011.
7. Mwakujonga J., Bwana K.M.: Specializing in Entrepreneurship Field of Study on Entrepreneurial Intentions of University Students. „Journal of Education and Practice”, Vol. 4, No. 9, 2013.
8. Sadeghi M., Mohammadi M., Nosrati M., Malekian K.: The Role of Entrepreneurial Environments in University Students Entrepreneurial Intention. „World Applied Programming”, Vol. 3, Iss. 8, August 2013.
9. Schwarz E.J., Wdowiak M.A., Almer-Jarz D.A., Breitenacker R.J.: The effects of attitudes and perceived environment conditions on students' entrepreneurial intent. An Austrian perspective. „Education + Training” Vol. 51, No. 4, 2009.
10. Sieger P., Fueglistaller U., Zellweger T.: *Entrepreneurial Intentions and Activities of Students across the World*. University of St.Gallen, Swiss 2011.
11. Solesvik M.Z.: Entrepreneurial motivations and intentions: investigating the role of education major. „Education + Training” Vol. 55, No. 3, 2013.
12. Bezrobocie rejestrowane I – II kwartał 2013 r. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PW_bezrobocie_rejestrowane_2kw_2013.pdf [14.12.2013].
13. Czarna lista barier dla rozwoju przedsiębiorczości 2013. Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych Lewiatan, Warszawa 2013, http://konfederacjalewiatan.pl/wydawnictwa/_files/publikacje/clb_2013_zmiany_.pdf [07.11. 2013].

14. Doing Business 2014 Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. The World Bank, Washington 2013, www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB14-Full-Report.pdf [28.12.2013].
15. Hirschi A.: Career decision making, stability and actualization of career intentions: The case of entrepreneurial intentions. „Journal of Career Assessment”, Vol. 21, No. 4, November 2013, <http://jca.sagepub.com/content/21/4/555.full.pdf+html> [03.01.2014].
16. Kurczewska A.: Problemy pomiaru intencji przedsiębiorczych. „E-mentor”, nr 4 (36), 2010, www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/36/id/768 [05.06.2013].
17. Lorz M.: The Impact of Entrepreneurship Education on Entrepreneurial Intention – Dissertation of Doctor’s Degree. Bamberg 2011, <http://edudoc.ch/record/107284/files/zu13059.pdf> [17.04.2013].
18. Poprawa wizerunku przedsiębiorców – Projekt PKPP Lewiatan, http://konfederacjalewiatan.pl/wydawnictwa/_files/publikacje/poprawa_wizerunku_przedsiębiorcow_folder.pdf [03.06.2014].
19. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011-2012. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2013, <http://badania.parp.gov.pl/files/74/81/626/18670.pdf> [03.03.2014]
20. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2011, www.parp.gov.pl/files/74/81/469/12554.pdf [27.09.2012].
21. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2013. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/RS_rocznik_statystyczny_rp_2013.pdf [16.12.2013].
22. Szkoły wyższe i ich finanse w 2012 r. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/E_szkoly_wyzsze_2012.pdf [14.04.2013].